

بررسی برخی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی بهره‌برداران طرح‌های مرتعداری مراعات شهرستان مراوه‌تپه استان گلستان

آی‌سن حاجی‌لی‌دوجی*^۱، حسین بارانی^۲، حسن یگانه^۳، حمید مصطفی‌لو^۴

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مرتعداری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۲- دانشیار گروه مرتعداری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۳- استادیار دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۴- کارشناس ارشد مرتعداری اداره کل منابع طبیعی استان گلستان

Aysanhajili@gmail.com

چکیده

هدف از این مطالعه شناسایی عوامل موثر بر موفقیت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های اصلاحی در مراعات، میزان مشارکت و رضایت بهره‌برداران و دامداران از پروژه‌ها می‌باشد. تحقیق حاضر از نوع توصیفی بوده و به روش پیمایشی انجام شده است بدین منظور پرسشنامه تهیه و تدوین گردید و روایی آن در سطح ۹۵ درصد مورد تأیید قرار گرفت و تعداد نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۷۸ بهره‌بردار بوده که انتخاب آنها به روش تصادفی بوده است. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه، با استفاده از نرم‌افزارهای آماری *SPSS* مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج آمار توصیفی نشان داد که ۹۷/۲ درصد دامداران ذبح‌منطقه مرد بودند که به دلیل شیوه زندگی و همچنین نیروی کار در مردان برمی‌گردد. ۴۱/۶ درصد دامداران در دامنه سنی ۴۶ تا ۶۰ سال قرار دارند که به سابقه طولانی مدت دامداری در بین آنها برمی‌گردد. بهره‌برداری در مناطق و سامان‌های مورد مطالعه مشاعی بوده و در فصل چرای قشلاقی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند. دامداران مورد مطالعه از بهره‌برداران ساکن (تراکمه) و همچنین دامداران عشایر (اکراد) تشکیل شده‌اند که در سامان‌های جداگانه و بر اساس طایفه‌های مشترک در هر سامان دامداری می‌کنند. شهرستان مراوه‌تپه یکی از شهرستان‌های مهم و کلیدی در بحث دامداری است که حجم زیادی از تعداد دام و دامداران را در استان گلستان به خود اختصاص داده است به همین علت اصلاح و بازسازی مراعات با استفاده از پروژه‌های اصلاحی باید در سطح مراعات این شهرستان انجام شود تا بتواند علوفه مورد نیاز دامداران و به تبع آن نیازهای مادی دامداران را تأمین کند که این امر با شناسایی عوامل موثر در انجام پروژه‌های اصلاحی در مرتع می‌تواند به برنامه‌ریزان کمک کند.

واژه‌های کلیدی: پروژه‌های اصلاحی، مراعات قشلاقی، شهرستان مراوه‌تپه، سامان‌های عرفی

۱- مقدمه

مراتع حیاتی ترین بستر توسعه پایدار محیط زیست و پدیده‌های اکولوژیک محسوب شده و در حقیقت زیربنایی برای انجام فعالیت‌های کشاورزی تلقی می‌شوند. امروزه برای همه متخصصان علوم طبیعی مشخص شده است که وضعیت منابع طبیعی در ایران در موقعیت بحرانی به سر می‌برد. عوامل گوناگونی باعث ایجاد چنین وضعیتی گردیده است که مهمترین آنها عبارتند از: مدیریت نامناسب در بهره برداری، شرایط اقلیمی، اکولوژیکی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی. آثار درون و برون منطقه‌ای ناشی از این تخریب باعث گردیده دولتمردان و متخصصان به دنبال راه حل‌های اساسی برای آن باشند.

پس از تصویب قانون حفاظت و بهره‌برداری و تشکیل وزارت منابع طبیعی (۱۳۴۶)، سیاست اجرایی تعیین و بهره‌برداری از مراتع منوط به تهیه و اجرای طرح مرتعداری گردید. بدنبال آن اولین طرح مرتعداری در سال ۱۳۴۷ تهیه و پس از آن سیاست تهیه طرح‌های مرتعداری کوچک با استفاده از تجربه تهیه طرح‌های جنگلداری، برنامه‌ریزی شد و تا سال ۱۳۵۷ تعداد ۴۰۷ فقره طرح مرتعداری در سطح حدود ۳/۵ میلیون هکتار از مراتع کشور تهیه ولی تنها ۳۰ فقره از این طرح‌ها به مرحله اجرا رسید. طرح‌های مرتعداری با هدف اجرای برنامه‌های پیش‌بینی شده در طرح، منجمله اصلاح و احیاء مراتع، رعایت ظرفیت مراتع، زمان بهره‌برداری از مراتع و عدم تغییر کاربری مراتع، تهیه شده که پس از تصویب توسط ادارات کل منابع طبیعی استانها و ثبت در دفاتر اسناد رسمی به مجریان طرح برای یک دوره ۳۰ ساله واگذار می‌گردد. تا پایان سال ۱۳۸۶ برای بالغ بر ۳۰ میلیون هکتار از عرصه مراتع کشور طرح مرتعداری تهیه شده که از این میزان ۱۴ میلیون هکتار آن طی قرارداد رسمی به ۱۴۳ هزار خانوار مرتعدار واگذار گردیده است. در این طرح‌ها بطور متوسط سهم سرانه مرتع هر خانوار حدود ۱۰۰ هکتار بوده است (مسببی، ۱۳۸۸).

فیاض و همکاران (۱۳۹۲) برخی متغیرهای مدیریتی در تغییر وضعیت مراتع در طرح‌های مرتعداری در استان‌های خراسان رضوی، کرمان، کرمانشاه، مازندران و آذربایجان غربی را مورد بررسی قرار دادند. در این بررسی، با استفاده از تجزیه علیت اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مدیریتی بر روی تغییر در وضعیت، گرایش و بهبود تولید مرتع با انتخاب سه طرح مرتعداریدر سه سطح موفق، نیمه موفقو ناموفق در استان‌های مختلف مورد تعیین شد. بر اساس نتایج حاصل از تجزیه علیت نیز متغیرهای دقت اطلاعات مرتع، سازگاری پروژه با توانمندی نیروی انسانی، پیش بینی تعهدات سازمان اجرایی، فعال بودن ناظر و پیش بینی تعهدات بهره بردار از عواملی بودند که در طرح‌های مرتعداری باعث بهبود گرایش، وضعیت و تولید مرتع شده اند و متغیرهای سازگاری پروژه با نظام تامین بودجه، سازگاری پروژه با شرایط بهره‌بردار و تناسب تقویم اجرایی طرح بعلت تاثیر منفی بر بهبود گرایش، وضعیت و تولید مرتع باید در طرح‌ها بازنگری شده و عدم کارکرد آنها مورد ارزیابی قرار گیرد.

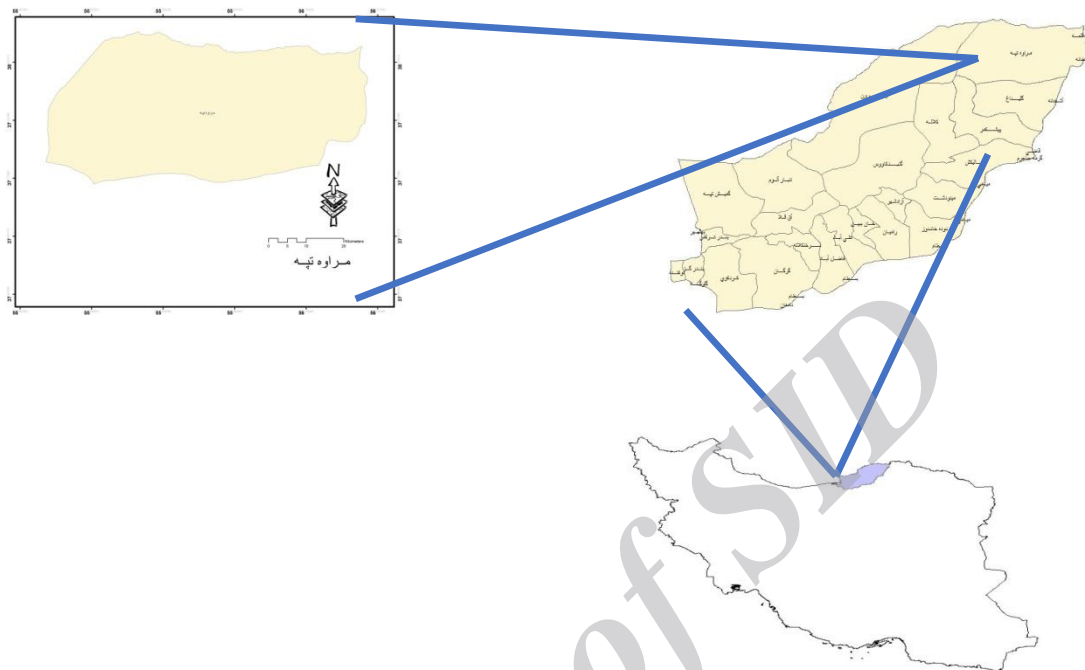
خلیقی و همکاران (۱۳۸۵) نشان دادند در نظام سنتی ایران مراتع به دو صورت مورد بهره‌برداری روستاییان قرار می‌گیرد، الف) مراتع حریم (شورایی) که جزئی از روستا بوده و دارای مرز مشخصی است و دام روستاییان در محدوده‌های حریم بشکل گله‌های مشترک از آن استفاده می‌کنند. ب) مراتع عمومی که به شیوه‌های مختلف مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند و بر اساس سامان‌های عرفی حق بهره‌برداری، به صورت انفرادی یا خانوادگی (با عنوان افزاری) یا به صورت جمعی (با عنوان شورایی و مشاعی) به بهره‌برداران دارای صلاحیت واگذار می‌شود. هدف از این تحقیق هم بررسی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی بهره‌برداران و دامداران مراتع شهرستان مراوه‌تپه که پروژه‌های اصلاحی در این مراتع انجام گرفته بود و عواملی که باعث رضایت و مشارکت و همچنین موفقیت این طرح‌ها در مراتع گردیده است با استفاده از پرسشنامه انجام گرفت.

۲- مواد و روش‌ها

۲-۱- معرفی منطقه مورد مطالعه

شهر مراوه‌تپه در بخش مرکزی شهرستان مراوه‌تپه استان گلستان و در نزدیکی مرز ترکمنستان واقع شده است. شهر مراوه از لحاظ جغرافیایی در شمال شرقی کشور واقع شده است. این شهر از طرف شمال به کشور ترکمنستان و از طرف شرق به استان خراسان و از سوی جنوب به شهر کلاله و از طرف غرب به بخش داشلی‌برون گنبدکاووس منتهی می‌شود. مراوه تپه بین دو رشته کوه قرار دارد. در شمال مراوه تپه کوه‌های سنگوداغ از شرق به غرب کشیده شده که خط الرأس آن مرز طبیعی بین ایران و کشور ترکمنستان است. ارتفاع قله آن به ۷۳۵ تا ۸۱۳

متر می‌رسد. در جنوب مراوه تپه که بین دو دره رودخانه گرگان و اترک کوه‌های کم‌ارتفاع گلیجه‌داغ و نازلی کشیده شده‌است، که این ارتفاعات به تدریج به ارتفاعات غربی خراسان منتهی می‌شود.

شکل ۱- منطقه مورد مطالعه

۲-۲- روش پژوهش

این تحقیق به صورت میدانی انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق را ۳۳۵ دامدار ذیحق تشکیل می‌دهند. تعداد نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۱۷۸ نفر تعیین گردید و نمونه‌گیری با روش تصادفی انجام گرفت. ابزار اندازه‌گیری این پژوهش پرسشنامه بوده که پس از طراحی مراحل مطالعات مقدماتی و پیش‌آزمون تنظیم گردید. سوالات شامل ویژگی فردی و شغلی دامداران بوده است. متغیرهای این بخش با مقیاس رتبه‌ای و فاصله‌ای اندازه‌گیری شده‌اند.

۳- نتایج

۳-۱- جنسیت دامداران

نتایج حاصل از پرسشنامه نشان می‌دهد که بیشتر دامداران منطقه را مردان تشکیل می‌دادند به طوری که از ۱۷۸ نفر ۱۷۳ نفر را مرد و فقط ۵ نفر از دامداران زن بودند. زنان سرپرست خانوار معمولاً دام خود را با کمک پسران خود نگهداری می‌کردند.

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌گویی به تفکیک جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
زن	۵	۲/۸	۲/۸
مرد	۱۷۳	۹۷/۲	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

۳-۲- وضعیت سنی

یافته‌ها نشان می‌دهند که سن افراد بین ۲۲ تا ۸۰ متغیر است و میانگین آن برابر ۵۲/۴۸ سال است. ۸ نفر (۴/۵ درصد) دارای سن ۱۵ تا ۳۰ سال، ۴۳ نفر (۲۴/۲ درصد) دارای سن بین ۳۱ تا ۴۵ سال، ۷۴ نفر (۴۱/۶ درصد) از دامداران دارای سن بین ۴۶ تا ۶۰ سال، ۵۱ نفر (۲۸/۷ درصد) از دامداران دارای سن بین ۶۱ تا ۷۵ سال و ۲ نفر (۱/۱ درصد) از دامداران دارای سن بین ۷۶ تا ۹۰ سال بود. بیشترین فراوانی سنی در دامنه بین ۴۶ تا ۶۰ سال و به میزان ۴۱/۶ درصد بود و کمترین فراوانی مربوط به بازه ۷۶ تا ۹۰ سال بود. جدول (۲) فراوانی و درصد وضعیت سنی دامداران را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی و درصد وضعیت سنی دامداران بر اساس گروه‌های طبقه‌بندی شده

سن	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱۵-۳۰	۸	۴/۵	۴/۵
۳۱-۴۵	۴۳	۲۴/۲	۲۸/۷
۴۶-۶۰	۷۴	۴۱/۶	۷۰/۲
۶۱-۷۵	۵۱	۲۸/۷	۹۸/۹
۷۶-۹۰	۲	۱/۱	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

میانگین: ۵۲/۴۸ انحراف معیار: ۱۲

۳-۳- وضعیت سواد دامداران

از دیگر موارد مورد بررسی، وضعیت سواد دامداران بود. یافته‌ها نشان می‌دهند که از همه دامداران مورد بررسی ۱۰۰ نفر (۵۶/۲ درصد) بی‌سواد، ۳۷ نفر (۲۰/۸ درصد) سواد ابتدایی، ۱۶ نفر (۹ درصد) سواد راهنمایی، ۱۸ نفر (۱۰/۱ درصد) سواد متوسطه، ۷ نفر (۳/۹ درصد) دارای سواد دانشگاهی بودند. بیشتر دامداران منطقه بی‌سواد بودند و فقط تعداد محدودی سواد داشتند. در جدول (۳) توزیع فراوانی و درصد سواد دامداران را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی و درصد سواد دامداران

سطح سواد	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بی‌سواد	۱۰۰	۵۶/۲	۵۶/۲
ابتدایی	۳۷	۲۰/۸	۷۷
راهنمایی	۱۶	۹	۸۶
متوسطه	۱۸	۱۰/۱	۹۶/۱
دانشگاهی	۷	۳/۹	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

۳-۴- فصل بهره‌برداری دامداران

از ۱۲ سامان عرفی مورد مطالعه در حوزه شهرستان مراوه‌تپه ۱۰۰ درصد مراتع بصورت قشلاقی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند.

۳-۵- تعداد دام مجاز دامداران

با توجه به نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل پرسشنامه، بیشترین دام مجاز بر اساس پروانه چرای مرتعداری با ۴۰۷ رأس دام و کمترین تعداد دام مجاز با ۲۹ رأس دام می‌باشد. جدول (۴) فراوانی و درصد تعداد دام مجاز دامداران را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی و درصد تعداد دام مجاز دامداران

تعداد دام مجاز	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
≤۱۰۰	۱۲۸	۷۱/۹	۷۱/۹
۱۰۱-۲۰۰	۳۲	۱۸	۸۹/۹
۲۰۱-۳۰۰	۱۱	۶/۲	۹۶/۱
۳۰۱-۴۰۰	۶	۳/۴	۹۹/۴
≥۴۰۰	۱	۰/۶	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

میانگین: ۸۴/۱۷ انحراف معیار: ۷۹/۲۲

۳-۶- تعداد دام موجود دامداران

با توجه به نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل پرسشنامه، بزرگترین دامدار منطقه دارای ۸۰۰ رأس و دامدارانی که به دلایلی از قبیل خشکسالی‌های دو سال اخیر و کوچ کردن به شهرها مجبور به ترک دامداری شده‌اند و هیچ دامی ندارند ولی دارای پروانه مرتعداری بودند. در مراتعی که بهره‌برداران ساکن روستا هستند و تراکم این دامداران را تشکیل می‌دهد برخی دامداران دام موجود آنها فقط گاو بود و برخی دامداران علاوه بر گوسفند و بز دام موجود آنها را شتر و گاو نیز تشکیل می‌داد ولی در مراتعی که عشایر از آن بهره‌برداری می‌کنند که از اکراد خراسان تشکیل می‌شوند و قشلاق خود را در مراتع قشلاقی شهرستان مراوه‌تپه به سر می‌برند دام آنها را غالباً گوسفند تشکیل می‌داد و از تعداد کمی بز تشکیل می‌شد. جدول (۵) فراوانی و درصد تعداد دام دامداران را نشان می‌دهند.

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی و درصد تعداد دام دامداران

تعداد دام موجود	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
≤۱۰۰	۹۸	۵۵/۱	۵۵/۱
۱۰۱-۲۰۰	۴۰	۲۲/۵	۷۷/۵
۲۰۱-۳۰۰	۲۲	۱۲/۴	۸۹/۹
۳۰۱-۴۰۰	۹	۵/۱	۹۴/۹
۴۰۱-۵۰۰	۳	۱/۷	۹۶/۶
۵۰۱-۶۰۰	۴	۲/۲	۹۸/۹
۶۰۱-۷۰۰	۱	۰/۶	۹۹/۴
≥۷۰۰	۱	۰/۶	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

میانگین: ۱۴۸/۹۱ انحراف معیار: ۱۴۴/۶

۳-۷- نوع بهره‌برداران در منطقه

یافته‌ها نشان می‌دهد که ۹۷ نفر (۵۴/۵ درصد) از بهره‌برداران ساکن/ تراکمه، ۸۱ نفر (۴۵/۵ درصد) از بهره‌برداران عشایر/ اکراد تشکیل می‌دهند و در ۱۲ مرتع مورد مطالعه بهره‌بردار رمه‌گردان/ فارس وجود نداشت. جدول (۶) این یافته‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۶- توزیع تعداد و درصد فراوانی پاسخگویان به تفکیک نوع بهره‌بردار در سامان‌های عرفی

نوع بهره‌برداران	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
تراکمه (ساکن)	۹۷	۵۴/۵	۵۴/۵
اکراد (عشایر)	۸۱	۴۵/۵	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

۳-۸- نحوه بهره‌برداری در منطقه

با توجه به نتایج به دست آمده مشخص شد که در ۱۲ سامان عرفی مورد مطالعه همه به صورت مشاعی بهره‌برداری می‌شوند.

۳-۹- تعداد افراد خانواده

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تعداد اعضای خانواده‌های دامداران بین ۲ تا ۳۰ نفر متغیر بوده و میانگین تعداد اعضای خانوار دامداران ۶/۶۴ نفر بود. ۷۸ خانوار کمتر از ۵ نفر، ۸۶ خانوار بین ۶ تا ۱۰ نفر، ۸ خانوار بین ۱۱ تا ۱۵ نفر، ۳ خانوار بین ۱۶ تا ۲۰ خانوار، ۱ خانوار بین ۲۱ تا ۲۵ نفر و ۲ خانوار دارای تعداد اعضای بیشتر از ۲۵ نفر داشتند. بیشترین فراوانی اعضای خانواده‌ها مربوط به دامنه ۶ تا ۱۰ نفر (۴۸/۳ درصد) بود و کمترین فراوانی مربوط به بازه ۲۱ تا ۲۵ نفر (۰/۶ درصد) بد. جدول (۷) فراوانی و درصد تعداد افراد خانواده دامداران مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷- توزیع فراوانی و درصد تعداد اعضای خانواده دامداران

تعداد اعضای خانوار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
≤۵	۷۸	۴۳/۸	۴۳/۸
۶-۱۰	۸۶	۴۸/۳	۹۲/۱
۱۱-۱۵	۸	۴/۵	۹۶/۶
۱۶-۲۰	۳	۱/۷	۹۸/۳
۲۱-۲۵	۱	۰/۶	۹۸/۹
≥۲۵	۲	۱/۱	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

میانگین: ۶/۶۴ انحراف معیار: ۴/۰۲

۳-۱۰- مساحت سامان‌های عرفی برای هر یک از بهره‌برداران ذیحق بر حسب واحد دامی مجاز

نتایج بررسی نظرات پاسخ‌گویان و بر اساس تعداد دام مجاز موجود در پروانه چرای مرتعداری هر یک از بهره‌برداران نشان می‌دهد که توزیع مساحت سامان‌های عرفی در بین بهره‌برداران گوناگون بوده و بیشترین سطح ۵۱۵ هکتار و کمترین سطح ۷ هکتار را شامل می‌شود. جدول (۸) درصد مساحت سامان‌های عرفی در بین بهره‌برداران را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۸- مساحت سامان‌های عرفی بهره‌برداران

مساحت سامان‌های عرفی (هکتار)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
≤۱۰۰	۱۱۷	۶۵/۷	۶۵/۷
۱۰۱-۲۰۰	۴۰	۲۲/۵	۸۸/۲
۲۰۱-۳۰۰	۱۳	۷/۳	۹۵/۵
۳۰۱-۴۰۰	۶	۳/۴	۹۸/۹
۴۰۱-۵۰۰	۱	۰/۶	۹۹/۴
≥۵۰۰	۱	۰/۶	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

میانگین: ۹۷ انحراف معیار: ۹۰/۶۱

۳-۱۱- سابقه دامداری

به منظور بررسی میزان سابقه دامداری بهره‌برداران در مرتع از آنان خواسته شد، بیان کنند که چند سال مشغول به کار دامداری و دارای پروانه چرا هستند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد، ۱۲ نفر کمتر از ۵ سال، ۲۳ نفر بین ۶ تا ۱۰ سال، ۵ نفر بین ۱۱ تا ۲۰ سال، ۱۷ نفر بین ۲۱ تا ۳۰ سال و ۱۲۱ نفر بیشتر از ۳۰ سال سابقه دامداری دارند و پروانه چرای مرتعداری دارند. بیشترین فراوانی در سابقه دامداری مربوط به دامدارانی است که بیشتر از ۳۰ سال و کمترین آن مربوط به دامدارانی است که بین ۱۱ تا ۲۰ سال سابقه دامداری داشتند. جدول (۹) این یافته‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۹- توزیع تعداد و درصد فراوانی پاسخگویان با توجه به سابقه دامداری در مرتع

سابقه دامداری (سال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
≤۵	۱۲	۶/۷	۶/۷
۶-۱۰	۲۳	۱۲/۹	۱۹/۷
۱۱-۲۰	۵	۲/۸	۲۲/۵
۲۱-۳۰	۱۷	۹/۶	۳۲
≥۳۰	۱۲۱	۶۸	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

۳-۱۲- درصد منبع درآمدی از دام

با توجه به نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل پرسشنامه، ۸۲ نفر از دامداران بیشتر از ۸۰ درصد منبع درآمدشان از دام می‌باشد و تعدادی از دامداران هم که در چند سال اخیر ترک دامداری کرده‌اند دام هیچ درصدی از درآمد خانوار آنها را تامین نمی‌کند و در دسته اول که درآمد از دام کمتر از ۲۰ درصد در نظر گرفته شده است دسته بندی گردیدند. و دامدارانی که درآمد از دام آنها بین ۶۱ تا ۸۰ درصد است با فراوانی ۶ خانوار کمترین فراوانی را به خود اختصاص می‌دهند. جدول (۱۰) توزیع فراوانی و درصد متوسط درآمد سالانه بهره‌بردار از دامداری را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۰- توزیع فراوانی و درصد متوسط درآمد سالانه بهره‌بردار از دامداری

درآمد از دام (درصد)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
≤۲۰	۴۳	۲۴/۲	۲۴/۲
۲۱-۴۰	۲۴	۱۳/۵	۳۷/۶
۴۱-۶۰	۲۳	۱۲/۹	۵۰/۶
۶۱-۸۰	۶	۳/۴	۵۳/۹
≥۸۰	۸۲	۴۶/۱	۱۰۰
جمع	۱۷۸	۱۰۰	

میانگین: ۶۱/۵۸ انحراف معیار: ۳۸/۶۹

۴- بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از تحقیق نشان داد که جامعه آماری مورد مطالعه در ۱۲ سامان عرفی شهرستان مراوه‌تپه مسن می‌باشند. به این علت که افراد جوان و فرزندان دامداران میل و رغبت کمتری به حرفه دامداری دارند و ترجیح می‌دهند به تحصیلات و یا کار در شهرها و مشاغل دیگر بپردازند. خشکسالی‌های چند سال اخیر و همچنین هجوم آفات از جمله ملخ مراکشی موجب از بین رفتن علوفه مراتع شده و در نتیجه دامداران نتوانستند درآمد خانوار خود را از دام تامین نمایند به همین علت کم کم شروع به ترک دامداری نموده‌اند. همچنین نتایج بدست آمده از تحقیق نشان داد که بیشتر دامداران از سطح تحصیلات پایینی (بی‌سواد) برخوردارند، این واقعیت بیانگر وجود یک معضل اساسی در بین عشایر کوچنده است. نتایج نشان داد که دامداران بصورت مشاع و در فصل چرای قشلاقی اقدام به بهره‌برداری از مرتع می‌نمایند و در مراتعی که نوع بهره‌برداران منطقه ساکن هستند بدلیل نبود مدیریت مناسب دام در بیشتر ماه‌های سال در مراتع حضور دارند و فقط در ماه‌های بعد از برداشت محصولات کشاورزی از پس چرا مزارع استفاده می‌نمایند. بیشترین منبع درآمد افراد فقط از دامداری تأمین می‌شود ولی در مراتعی که دامداران ترک‌مه حضور دارند در کنار دامداری به مشاغلی از جمله کارگری و کشاورزی و بنایی ... نیز مشغول هستند. به دلیل اینکه بهره‌برداری در این مراتع بصورت مشاع صورت پذیرفته است بیشتر در معرض نابودی می‌باشد. بر طبق گفته‌های کیسیلینگ- ناف^۱ و همکاران (۲۰۰۲) عموماً تحدید

^۱Kissiling- Naf

حدود در مراتع مشاعی صورت نگرفته و گله به صورت مشترک چرا داده می‌شود. مکین^۱ و استوم (۱۹۹۵) مهم‌ترین مسائل و مشکلات بهره‌برداری مشاعی را فقدان انگیزه مالکیت، کمبود سرمایه در واحدهای بهره‌برداری مشاعی و اختلال در تقسیم کار و اداره مشاع‌ها را بر شمرده‌اند.

تشکر و قدردانی

کمال تشکر و قدردانی را دارم از دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان به خاطر حمایت مادی از طرح پایان‌نامه‌ای اینجانب و اساتید گرانبهایم و پدر عزیزم که در تمامی مراحل انجام این تحقیق همراهیم کردند و دامداران منطقه مراوه‌تپه که با صبر و تحمل خویش در تدوین این تحقیق مرا یاری نمودند.

منابع

۱. خلیقی، م. م.، خلیقی، ن. و فرح پور، م.، (۱۳۸۵)، « بررسی پایداری اجتماعی و اکولوژیکی شیوه‌های مختلف بهره‌برداری از مراتع»، فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۱۳ (۲): ۲۷-۱۴.
۲. فیاض، م.، صفری، هوشمند، یگانه، ح.، رحمانی، غ.، توکلی، ح.، اکبرزاده، م.، قیطوری، م.، احمدی، ا.، (۱۳۹۲)، « بررسی برخی متغیرهای مدیریتی در تغییر وضعیت مراتع در طرح‌های مرتعداری (استان‌های خراسان رضوی، کرمان، کرمانشاه، مازندران و آذربایجان غربی)»، مجله تحقیقات مرتع و بیابان ایران، شماره ۴-۲۱.
۳. مسیبی، م.، (۱۳۸۸)، «مراتع، اهمیت و اقدامات (دفتر امور مراتع)»، معاونت مناطق خشک و نیمه خشک، سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری کشور، ۱۲ ص.
4. Kissiling- Naf I., Volken T., Bisang K., (2002); Common Property and Natural Resources in the Alps: the Decay of Management Structure? Forest Policy and Economics, 4: 135- 147 pp.
5. Mckean M., Ostrom, (1995); Common Property Regimes in the Forest: just a Relic from the Past? Unasyuva 46, 2- 15 pp.

¹ Makean and Ostrom